

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Levend in Leviathan : een onderzoek naar de theorie over 'christendom' in de politieke theologie van Oliver O'Donovan

Bruijn, A.L.T. de

Citation

Bruijn, A. L. T. de. (2006, October 12). *Levend in Leviathan : een onderzoek naar de theorie over 'christendom' in de politieke theologie van Oliver O'Donovan*. Uitgeverij Kok, Kampen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4913>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4913>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

LEVEND IN LEVIATAN

LEVEND IN LEVIATAN

Een onderzoek naar de theorie over ‘christendom’ in de politieke theologie van Oliver O’Donovan

Proefschrift

ter verkrijging van

de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,

op gezag van de Rector Magnificus Dr. D. D. Breimer,

hoogleraar in de faculteit der Wiskunde en

Natuurwetenschappen en die der Geneeskunde,

volgens het besluit van de College voor Promoties,

te verdedigen op donderdag 12 oktober 2006

klokke 13.45 uur

door

Arie Leendert Theodoor de Bruijne

geboren te Amsterdam

in 1959

Uitgeverij Kok – Kampen

Promotor: Professor dr. G.G. de Kruijf
Referent: Professor dr. G.C. den Hertog (Theologische Universiteit
Apeldoorn)
Leden van de
Promotiecommissie: Professor dr. W.B. Drees
Professor dr. K. E. Biezeveld
Mr. dr. B.C. Labuschagne

Deze uitgave is mogelijk geworden door de
financiële steun van de stichting 'Afbouw' te Kampen.

Van dit proefschrift is ook een handelseditie verschenen:

2006 Uitgeverij Kok - Kampen
Postbus 5018, 8260 GA Kampen
www.kok.nl

Omslagontwerp: Garage BNO

ISBN-10 90 435 1329 6

ISBN-13 978 90 435 1329 6

NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1 Inleiding: de christelijke religie in het publieke domein	9
1.1 Een actueel debat	10
1.2 Een Angelsaksische verbreding	16
1.3 Christendom	21
1.4 Vraagstelling en methode	28
2 ‘Christendom’: een voorbeeldlezing	31
2.1 Idee en periode	31
2.2 Historisch antwoord op het evangelie	33
2.3 Idee in actie	45
2.4 ‘Christendom’ en het heden	49
2.5 ‘Christendom’ en onze roeping	57
3 Beslissende coördinaten	64
3.1 Eschatologische christologie	64
3.2 Schepping, geschiedenis en politieke autoriteit	69
3.3 Israël, kerk en wereld	74
3.4 Bijbelse theologie	77
3.5 Bepalende denkers	81
3.6 Politiek	93
3.7 Moderniteit en ‘counter narrative’	106
4 Politieke ethiek en ‘christendom’	114
4.1 Profetische verantwoordelijkheid	114
4.2 Dienst van de verheldering	117
4.3 Voorbeelden van inzicht	123
4.4 Rechtvaardige oorlog	134
5 De plaats van ‘christendom’ in O’Donovans theologie	144
5.1 Een interpretatievraag	144
5.2 Een concept aangewezen: oppervlakteoverzicht	147
5.3 Theologie of politieke theologie? Een dieptepeiling	149
5.4 Nadere interpretatie: een anglicaanse trek	159
5.5 Voorbeeldlezing en kernidee	174
6 O’Donovan en het brede christendomdebat: ringen en ronden	177
6.1 Van theologie tot sociologie	177
6.2 Eerdere debatronden	189
6.3 Zicht op O’Donovans theorie	194

7 O'Donovan en het politiek-ethische christendomdebat	202
7.1 Civil Religion	203
7.2 Christendomkritiek	211
7.3 Liberalisme	218
7.4 Theocratie	225
7.5 'Principled pluralism'	230
7.6 Evaluatie	241
 8 Conclusie en toepassing op Nederland	 251
8.1 Een vruchtbare theorie	251
8.2 Nut in Nederland	255
 Summary	 263
 Geraadpleegde literatuur	 271
 Personenregister	 289
 Curriculum vitae	 293

Voorwoord

Bij de afronding van mijn proefschrift wil ik zonder volledigheid na te streven enkele personen nadrukkelijk bedanken. In de eerste plaats gaat mijn dank uit naar Professor O.M.T. O'Donovan. Hij toonde zich bereid om zowel schriftelijk als mondeling enkele malen in te gaan op mijn vragen of opmerkingen over zijn werk. Het contact met hem heeft mij bij mijn onderzoek gestimuleerd. Guido de Graaff, een van mijn voormalige studenten, bedank ik voor de manier waarop hij mij wegwijs heeft gemaakt in de bibliotheken van Oxford. Het personeel van de bibliotheek van de Theologische Universiteit Kampen II (Broederweg) ben ik erkentelijk voor hun hulp bij het verzamelen van literatuur. Met verschillende van mijn collega's aan de genoemde universiteit heb ik stimulerende gesprekken gevoerd rond het thema van mijn onderzoek. Met name noem ik Hans Schaeffer en Hans Burger, onder meer omdat aspecten uit O'Donovans theologie ook in hun onderzoeksprojecten in meerdere of mindere mate een rol speelden. Mevrouw D. Dorgelo-Groen te Kampen verdient een dankbare vermelding vanwege haar grondige controle van mijn Nederlands en hetzelfde geldt voor de correctie van de Engelse samenvatting door drs. J.M. Batteau te 's-Gravenhage. De stichting 'Afbouw' vermeld ik vanwege haar financiële steun ten behoeve van de uitgave van dit boek.

Vooraf noem ik mijn vrouw Ella en onze kinderen. Zij hebben geduldig verdragen dat ik eerst als predikant aan een systematisch-theologisch proefschrift werkte, en vervolgens als docent ethiek opnieuw begon in een ander veld van onderzoek. Op een bijzondere manier heb ik aan Ella de afronding van deze studie te danken.

Van een andere orde is de leiding van God in mijn leven. 'Leven in Leviatan' én 'Levend in Leviatan' zie ik als zijn roeping. Dat ik tegelijk in Leviatan 'het Leven' mag kennen, erken ik als zijn geschenk.

Afkortingen van O'Donovans centrale werken

PSL	O'Donovan, Oliver (1980). <i>The Problem of Self-Love in St. Augustine</i> . New Haven: Yale University Press.
BM	O'Donovan, Oliver (1984). <i>Begotten or Made?</i> Oxford: Clarendon Press.
TNA	O'Donovan, Oliver (1986). <i>On the Thirty Nine Articles: A Conversation with Tudor Christianity</i> . Exeter: The Paternoster Press.
PC	O'Donovan, Oliver (1989). <i>Peace and Certainty: A Theological Essay on Deterrence</i> . Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.
RMO	O'Donovan, Oliver (2-1994). <i>Resurrection and Moral Order. An outline for evangelical ethics</i> . Leicester: Apollo.
DN	O'Donovan, Oliver (1996). <i>The Desire of the Nations. Rediscovering the roots of political theology</i> . Cambridge: Cambridge University Press.
IG	O'Donovan, Oliver; Lockwood O'Donovan, Joan (eds.) (1999). <i>From Irenaeus to Grotius. A Sourcebook in Christian Political Thought</i> . Grand Rapids, Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company.
COL	O'Donovan, Oliver (2002). <i>Common Objects of Love. Moral Reflection and the Shaping of Community</i> . Grand Rapids, Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company.
JW	O'Donovan, Oliver (2003). <i>The Just War Revisited</i> . Cambridge: Cambridge University Press.
BI	O'Donovan, Oliver; Lockwood O'Donovan, Joan (2004). <i>Bonds of Imperfection: Christian Politics Past and Present</i> . Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.
WJ	O'Donovan, Oliver (2005). <i>The Ways of Judgment. The Bampton Lectures, 2003</i> . Grand Rapids, Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company.